

ALS EEN SOORT CATECHISMUS

Een nieuwe biografie van Louis Couperus

Pas aan het slot van de nieuwe, zeer omvangrijke biografie van Louis Couperus (1863-1923) stelt auteur Rémon van Gemen de hamvraag: “Waarom heb ik zo’n dik boek over Couperus geschreven”? Ja, waarom? Dat vraagt ook de lezer zich af na het doorploegen van ruim achthonderd pagina’s die niets toevoegen aan het vele dat al over Nederlands bekendste schrijver is gepubliceerd.

Dertig jaar geleden had de archeoloog en schrijver Frédéric Bastet minder ruimte nodig voor zijn gedetailleerde en in vele opzichten vernieuwende levensbeschrijving van de auteur van klassiekers als *Eline Vere*, *De boeken der kleine zielen*, *De stille kracht* en *Van oude mensen, de dingen die voorbijgaan*.¹ Als eerste bracht hij Couperus’ homoseksualiteit uitgebreid voor het voetlicht en de invloed daarvan op zijn werk. Couperus zelf, zijn vrouw en de met het echtpaar bevriende eerste Couperus-biograaf Henri van Booven hadden er alles gedaan om dat aspect van zijn persoonlijkheid te verdonkeremen. Veel archiefmateriaal en persoonlijke documenten werden om die reden vernietigd. Gebrek aan bronnen noopte Bastet om zich voor zijn biografie te baseren op wat Couperus in romans had laten doorschemeren over zijn privéleven en intiemste gevoelens. Dat kwam hem op het verwijt te staan dat hij de mens te gemakkelijk vereenzelvigde met fictieve personages. Maar Bastet was een groot kenner en gevoelig lezer van Couperus’ oeuvre en heeft met zijn gedurfde aanpak onmiskenbaar nieuw licht geworpen op leven en werk van de tot ieders verbeelding sprekende Haagse dandy.

Rémon van Gemen (1979), neerlandicus en medewerker van *Arabesken* (het tijdschrift van het Louis Couperus Genootschap), geeft in *Couperus. Een leven* vooral blijk van zijn fascinatie voor het werk van de woordkunstenaar, dat hij van a tot z heeft uitgeplozen. Naar de levensfeiten van Couperus heeft hij geen eigen onderzoek gedaan. Hij komt dan ook geen stap verder dan zijn voorganger,

wiens omstreden werkwijze – het gelijkstellen van Couperus en zijn familie aan fictionele romanfiguren – hij bovendien in extremo navolgt. Zonder enig voorbehoud vergelijkt Van Gemen de *faits et gestes* van Couperus met de lotgevallen van zijn personages. Voortdurend trekt hij parallellen tussen Hugo Aylva uit *Metamorfoze* en de zichzelf uitvindende schrijver Couperus. Het kind Louis laat hij samen vallen met Jules uit *Extaze* en Elisabeth, Couperus’ echtgenote, met Elly, de vrouw en nicht van Lot uit *Van oude mensen*:

[...] de naam Elly moet veel meer zijn dan een verkorting van ‘Elisabeth’. Hij is een sleutel tot de vrouw van Couperus, van wie in Elly een aardig scherp beeld wordt gegeven. Elly is, evenals Lot, kalm van liefde. Hun beider ideaal zal nauwelijks hebben verschild van dat van Couperus en Elisabeth.

Op basis van Bastets bevindingen neemt Van Gemen klakkeloos aan dat Couperus om zijn homoseksualiteit te verhullen een verstandshuwelijk sloot met zijn onaantrekkelijke nicht Elisabeth Baud. Bastet veronderstelde dat dit huwelijk niet werd geconsumeerd en dat Couperus waarschijnlijk impotent was. Daarvoor beriep hij zich op andere bronnen dan de romans. Van Gemen gaat veel verder als hij, louter op basis van fictie en in het bijzonder *De berg van licht* (“een sublimering van Couperus’ eigen seksuele onvoldaanheid”), stelt dat zijn protagonist “onbetwistbaar leed onder de afwezigheid [van seksualiteit] in zijn dagelijkse praktijk”.

Wat weet hij dan wel van Couperus’ dagelijkse praktijk? Over de intrigerende Orlando-figuur op wie Gigi, het alter ego van feuilletonschrijver Couperus, zijn erotische fantasieën projecteert, is hij niets wijzer geworden. Heeft de aantrekkelijke, sensuele Orlando echt bestaan en heeft Couperus daadwerkelijk iets met hem gehad? Bastet heeft er

Louis Couperus in 1923. © Fotocollectie Het Leven
(1906-1941) / Spaarnestad Photo

eindeloos onderzoek naar gedaan, tot aan het checken van hotelrekeningen toe. Het valt Van Gemenen niet aan te rekenen dat hij ook op dit punt geen ontdekkingen heeft gedaan, maar “nieuws” over Orlando zou in elk geval wel aanleiding zijn geweest voor een nieuwe biografie.

Die aanleiding is nu ver te zoeken. Kennelijk vindt de auteur dat zelf ook, gezien zijn vraag “Waarom heb ik zo’n dik boek over Couperus geschreven?”. Helaas blijft het antwoord uit, zoals op de tientallen, zo niet honderden andere vragen waaruit de biografie, als een soort catechismus, is opgebouwd:

Zou Couperus zichzelf hebben vergeleken met *Tito* (*de operazanger in het verhaal ‘Een ster’, E.E.*) en relateert hij de, in zijn ogen, al te copieuze lof die hem was toegezwaaid voor zijn debuutroman nog voordat deze in boekvorm was verschenen? Vond hij zichzelf, althans de schrijver van *Eline Vere*, geen bijzonder begaafd auteur? Maakte de plotselinge faam hem somber, wilde hij liever een eenvoudige schrijver in de marge zijn? Doorzag hij de onbekwaamheid van het domme publiek, waarmee in het verhaal korte metten wordt gemaakt? En was hij zó gevoelig voor kritiek? Couperus heeft er zich niet over uitgelaten, maar plaatste Hugo Aylva in dezelfde positie.

Het bestoken van de lezer met vragen in plaats van feiten en interpretaties is een rare, weinig doeltreffende stijlfiguur: “Was Couperus egocentrisch? Was hij meer dan dat, een narcist?” Na een eindeloos exposé over de algemene kenmerken van narcisme – zoals tegenwoordig in kranten staat om het karakter van president Trump te duiden –, luidt het nauwelijks relevante antwoord dat Couperus “geen narcist” was, maar

een man die van de mannenliefde hield in een tijd dat dit niet mocht, en tevens, misschien mede daardoor, een egocentrische man, of accurater, een kunstenaar die door een onhoudbare drang boven alles gericht was op zijn werk, en dus op zichzelf, en in dat werk sublimerde wat hij daarbinnen wel beleefde maar hem daarbuiten meestal ontbrak: intimiteit, overgave, versmelting – ofwel: zuiver geluk, sensatie, extase.

Potsierlijk en bovendien anachronistisch is de verhandeling naar aanleiding van de vraag: “Hoe kwam Couperus over? Als een dandy [...]?” Behalve verwijzingen naar onder anderen Baudelaire, Hegel, Van Deyssel, Beau Brummel, Huysmans en Oscar Wilde, wordt in het omslachtige “antwoord” een hedendaags voorbeeld ten tonele gevoerd:

De dandy in Couperus' tijd was niet een politiek actieve figuur zoals Pim Fortuyn, een typische laattwintigste-eeuwse dandy en bovendien een duidelijke narcist. Toch was reeds voor Van Deysel een dandy iemand voor wie leven, kunst en in een bepaald opzicht ook politiek met elkaar verbonden waren en voor wie zijn esthetiserende, zelfverheffende doel heilig was. Voor de moderne dandy is dat doel, of de zin van het bestaan, een gevoel van saamhorigheid, harmonie en orde, waarbij hij alle mensen als een messias leidt.

De in 2008 overleden P.C. Hooftprijswinnaar Frédéric Bastet eindigde zijn Couperus-biografie in 1987 met de vaststelling dat er over dandyisme en de ingewikkelde problematiek van decadentie als cultuurfenomeen in het fin-de-siècle nog veel onderzoek restte. Hetzelfde vond hij gelden voor “de problematiek der homoseksualiteit” rond de vorige eeuwwisseling en de plaats van Couperus daarin. “Hoe dan ook, elke nieuwe generatie zal ongetwijfeld haar eigen visie hebben”, aldus Bastet.

Het teleurstellendste aan *Couperus. Een leven* is niet dat resterend onderzoek ontbreekt, maar dat Rémon van Gemeren, behorend tot een nieuwe generatie, geen eigen visie presenteert op het leven van Couperus, noch op diens werk. Veel verder dan uitgebreide samenvattingen van de romans en de receptie ervan, komt hij niet. Visies van anderen behandelt hij in het ruim honderd pagina's tellende notenapparaat. Alleen al aan het al dan niet “naturalistische karakter” van *Eline Vere* zijn vier klein gedrukte bladzijden gewijd. Zelfs voor Couperusgekkies die elke snippet van en over hun nog altijd actuele lievelingsauteur willen lezen, is dat te veel van het goede. Met des te meer interesse kijken zij uit naar de langverwachte biografie van Couperusvorsers H.T.M. van Vliet, die – gezien zijn eerdere publicaties en vooral zijn recente bezorging van Couperus' correspondentie – ongetwijfeld vragen zal beantwoorden in plaats van ze in het wilde weg af te vuren.

ELSBETH ETTY

RÉMON VAN GEMEREN, *Couperus. Een leven*, Prometheus, Amsterdam, 2016, 958 p.

Louis Couperus en Elisabeth Baud in 1923. © Spaarnestad

NOTEN

1. ANNE MARIE MUSSCHOOT, 'Couperus, een onbekende?', *Ons Erfdeel*, jg. 31 (1988), nr. 3, pp. 419-421. Online: www.dbnl.org/tekst/_ons003198801_01/_ons003198801_01_0117.php
2. LUC DIRICKX, 'Louis Couperus editeren', *Ons Erfdeel*, jg. 40 (1997), nr. 2, pp. 270-272. Online: www.dbnl.org/tekst/_ons003199701_01/_ons003199701_01_0049.php